

da bi se postigla mnogo kvalitetnija raščlamba pisanja *Katoličkoga lista* da se pratila prema promjenama njegovih urednika. Autorica nigdje ne spominje kolika je bila naklada lista, iako spominje da je list namijenjen svećenicima. Zbog svega rečenog smatram da bi ovu knjigu trebalo koristiti s nužnom kritičnošću.

PETAR MACUT

Međunarodni znanstveni skup *Pensare i confini balcanici: le violenze, i conflitti, le alleanze (Misliti o balkanskim granicama: nasilje, sukobi, suradnja)*, Kopar – Trst, 26. – 28. lipnja 2014.

Organizatori skupa bili su Univerza na Primorskem (UP) iz Kopra i njezino Znanstveno-istraživačko središte te Umjetničko-kulturni centar Škerk i Društvo Hermada iz mjesta Ternova Piccola (Trnovca) nad Trstom. Projekt su sufinancirali Central European Initiative i Javna agencija za istraživačku djelatnost Republike Slovenije.

Većina sudionika skupa sastala se u Koprju 26. lipnja u 8.30, a zatim je organizirano otputovala na prvu etapu skupa u Umjetničko-kulturni centar Škerk u općini Duino-Aurisina (slovenski: Devin-Nabrežina) u Tršćanskoj pokrajini u Italiji.

Nakon pozdravnih govora domaćina, dr. Jože Škerka, i predstavnice mjesnih vlasti započela je prva sjednica skupa pod nazivom “Metodološki koncepti i perspektive. Prvi svjetski rat i nove granice”, pod predsjedanjem Boruta Klabjana s UP-a.

Prvo izlaganje održao je Jože Pirjevec (UP i Slovenska akademija znanosti i umjetnosti) na temu Prvi svjetski rat i počeci graničnoga sukoba u jadranskom prostoru. Ocrtao je nastanak i osnovne ideologeme talijanskoga iredentizma te političku situaciju koja je nastala propašću Austro-Ugarske. Drugo je izlaganje trebala održati Glenda Sluga (The University of Sydney), o internacionalizaciji pograničnih područja, ali ona nije mogla doći na skup. Zatim je Guido Franzinetti (Università degli Studi del Piemonte Orientale “Amedeo Avogadro”) prikazao rasprave o budućnosti Austro-Ugarske vođene od 1907. do izbijanja Prvoga svjetskog rata i položaj tadašnjega Austrijskog primorja u njima. Iznio je da o nestanku Austro-Ugarske nisu sanjali ni ljudi poput Edvarda Beneša, kasnijega čehoslovačkog predsjednika, a pokazao je i do koje su se mjere tadašnji talijanski krugovi bojali razvoja događaja u Austrijskom primorju, očekujući slom talijanstva u popisu 1920. godine. U izlaganju je rabio pojmove *historijska nacija* i *nepovijesni narod*, što je izazvalo žustru i plodnu raspravu. Nakon stanke za kavu, Nancy Wingfield (Northern Illinois University) predstavila je svijet prostitucije u Trstu i Austrijskom primorju u vrijeme Prvoga svjetskog rata. Objasnila je da su austro-ugarske i talijanske vojne vlasti poduzimale brojne mjere da bi uspostavile nadzor nad prostitucijom, motivirane brigom za zdravlje svojih vojnika, a bez namjere da interveniraju u moralna pitanja ili zbog zdravlja civilnoga stanovništva. Potom je Marta Verginella (Sveučilište u Ljubljani i UP) izložila uspomene na bojište na Soči u svjedočenjima izbjeglih žena, uglavnom slovenskih intelektualki koje su ostavile zapise o svojim iskustvima. Iznijela je kako su se razlikovala iskustva žena koje su završile u izbjeglištvu na području Monarhije, koje su uglavnom zapamtile hladan prijam i žalile se na razlike u mentalitetu i političkoj kulturi između Gorice i Trsta na jednoj i Kranjske na drugoj strani, te iskustva Slovenki koje su završile u južnoj Italiji, gdje su posebno siromašni slojevi bili iznimno velikodušni prema njima. Po završetku izlaganja uslijedila je

živahna rasprava u kojoj se tražilo objašnjenje kako to da su se Slovenke iz Primorja osjećale bolje u južnoj Italiji nego u Kranjskoj. Zaključak je bio da je zajedničko siromaštvo u južnoj Italiji bilo glavni uzrok solidarnosti izbjeglica i domaćega stanovništva.

Usljedio je ručak u selu Slivia (slovenski: Slivno), koji je omogućio upoznavanje sudionika, ali i okolice Trsta naseljene slovenskom manjinom.

Potom je započela druga sjednica pod nazivom "Nakon Prvoga svjetskog rata. Posljedice novih granica (I.)", pod predsjedanjem Marte Verginelle.

Egon Pelikan (UP) održao je pregledno predavanje o razdoblju od balkanskih ratova 1912./13. do ratova 1990-ih na području bivše Jugoslavije. Posebno se osvrnuo na ključne idejne, ideološke i političke prijelomnice u tom razdoblju, spomenuvši na primjer brutalno gušenje hrvatskoga proljeća. Nadežda Pilko (Institut slavenoznanstva Ruske akademije znanosti iz Moskve) održala je predavanje o ruskom tisku i publicistici o balkanskom pitanju, razumijevajući pod time stvaranje Države Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) odnosno Kraljevstva SHS i stav sovjetskoga vodstva prema toj problematici. Gorazd Bajc (Institut Nove revije, Ljubljana) izložio je britanske zamisli o autonomiji Trsta i okolice u sklopu planova za sjeverozapadni Balkan 1918. – 1977. godine. Unatoč obvezama prema Italiji u pogledu Trsta na temelju Londonskoga ugovora iz 1915., Velika Britanija je 1918. i 1919. razmatrala autonomiju Trsta. To je pitanje riješeno Rapalskim ugovorom 1920., ali su ga Britanci po ulasku Italije u Drugi svjetski rat opet aktualizirali pokušavajući spriječiti pristupanje Kraljevine Jugoslavije Trojnomu paktu. Zadnja britanska razmatranja pitanja tršćanske autonomije javila su se u vezi s Osimskim sporazumima iz 1975., koji su dokidali Londonski memorandum o razumijevanju iz 1954., a teoretski je Velika Britanija kao potpisnica mirovnoga sporazuma s Italijom 1947. – koji je predviđao postojanje Slobodnoga teritorija Trsta (STT), što je Osimskim sporazumima dokinuto – mogla zatražiti suglasnost svih država potpisnica mirovnoga sporazuma s Italijom. Usljedila je diskusija u kojoj se zašlo i u hipoteze kakav bi bio položaj tršćanskih Slovenaca da još uvijek postoji STT.

Nakon stanke za kavu predsjedanje sjednicom preuzeo je Egon Pelikan, a prvi izlagač bio je Marko Zajc (Institut za suvremenu povijest, Ljubljana) koji je održao predavanje o slovensko-hrvatskoj granici, njezinoj povijesti i njezinu razumijevanju. Postavio je tezu da u historiografiji ne postoje samo pogrešni odgovori nego i pogrešna pitanja. Primjer takva pogrešnog pitanja jest: "Gdje je povijesno ispravna granica između Slovenije i Hrvatske?" Takvo pitanje i selektivni pristup povijesti, odabiranjem samo argumenata koji idu u prilog vlastitoj tezi, rašireniji je, prema Zajcu, u Sloveniji nego u Hrvatskoj kad su u pitanju djela koja se bave pitanjem granice. Stipica Grgić (Sveučilište u Zagrebu) obrazložio je nastanak i promjene granice između Dravske i Savske banovine 1929. – 1939. godine. Izvanredno detaljno ilustrirano predavanje omogućilo je i slovenskim povjesničarima da doznaju sasvim nove podatke relevantne i za slovensku historiografiju, npr. o planovima za proširenje prostora kotara Metlika brojnim hrvatskim općinama, o čemu je memorandum sačuvan u osobnom arhivu kralja Aleksandra. Izlaganje je izazvalo brojna pitanja. Christian Promitzer (Karl-Franzens Universität, Graz) održao je predavanje o predodžbama o Srbima u Bijeloj Kranjskoj (Beloj krajini) od XIX. stoljeća do danas. Riječ je o mjestima Bojanci, Marindol, Milići i Paunovići, koja su bila predmet etnoloških istraživanja, ali često politički motiviranih, što je znalo uroditi i pogrešnim zaključcima. U tom je kontekstu prozvan etnolog Milenko Filipović. U raspravi su dotaknute i peticije kojima je stanovništvo spomenutih sela tražilo pripajanje Hrvatskoj. Dan je završio večerom i povratkom u Kopar.

Drugi dan skupa protekao je u Znanstveno-istraživačkom središtu UP-a. Sjednicom pod nazivom "Od međuratnoga razdoblja do raspada Jugoslavije (1945. – 1991.," predsjedala je Mateja Sedmak.

Bojan Mitrović (Università degli Studi di Trieste) održao je predavanje pod naslovom "Jugoslavenski Židovi i srpsko-hrvatski politički odnosi 1929. – 1939.," ali je težište bilo na odnosima srbijanskih Židova sa srpskim društvom još od 1878. pa do Prvoga svjetskog rata te poratnoj potpori Kraljevine SHS odnosno Jugoslavije cionizmu u Britanskoj Palestini. U kasnijoj diskusiji čulo se da postoje paralele između odnosa srbijanskih Židova sa srpskim društvom i odnosa talijanskih Židova s talijanskim društvom. Bojan Godeša (Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana) ocrtao je odnos Slovenaca prema problemu granica tijekom Drugoga svjetskog rata. Dotaknuo je razvoj graničnih zahtjeva pojedinih političkih skupina među Slovencima. Premda su sve susjedne države pripadale silama Osovine, a Slovenci su svoje zahtjeve postavili na temelju etničkoga načela koje je bilo u suglasju s Atlantskom poveljom, borba za granice nije bila tako jednostavna kako su Slovenci u pobjedničkoj euforiji očekivali.

Petar Bagarić, autor ovih redaka, održao je predavanje o popisu stanovništva Jadranskoga instituta u Istri 1945., provedenom da bi se potkrijepili zahtjevi Jugoslavije na mirovnoj konferenciji. Analizirao je etnički i socijalni sastav osoblja angažiranog u popisu, akcije Savezničke vojne uprave u Zoni A da bi suzbila pokušaje da se uz Zonu B i ta zona zahvati popisom, kao i razloge zašto je u popisu Jadranskoga instituta primijenjena drukčija metodologija nego u ranijim austrijskim i talijanskim popisima. Konačno, posebno je predstavio situaciju u popisnim sektorima na Koparštini i Bujštini te analizu prezimena objavlvenu u *Cadastre National de l'Istrie*. Uslijedila je duga i plodna rasprava o metodologiji austrijskih popisa stanovništva, o prijevodima terminologije iz primarnih izvora na engleski jezik, o upotrebljivosti i pouzdanosti popisa Jadranskoga instituta kao demografskoga izvora te o suvremenim popisima stanovništva u Hrvatskoj 1991., 2001. i 2011., kao i o mogućnostima regionalnoga izjašnjavanja.

Mateja Režek (UP) održala je predavanje o federalizmu i oblikovanju unutarnjih jugoslavenskih granica nakon Drugoga svjetskog rata. Zaključila je da dosadašnje stanje istraženosti problematike upućuje na nepostojanje pisanoga gradiva o međurepubličkom razgraničenju prije usvajanja Ustava Federativne Narodne Republike Jugoslavije, s iznimkom komisije za razgraničenje između Hrvatske i Vojvodine. Među razlozima za izostanak opsežnih rasprava o unutarnjem razgraničenju spominje strah od iniciranja međunacionalnih napetosti kao i uvjerenje da je uspostavljanje federacije riješeno nacionalno pitanje u Jugoslaviji. U raspravi je dotaknuto i pitanje Neuma. Francesca Rolandi (Università degli Studi di Torino) analizirala je kretanje broja jugoslavenskih azilanata u Italiji 1945. – 1970., s posebnim naglaskom na drugu polovinu 1950-ih i početak 1960-ih. Osvrnula se na države u koje su se azilanti iseljavali, konkretno Australiju i Francusku, i razloge zašto su baš te države bile poželjne destinacije azilantima. Konačno, pozabavila se i ljudskim tragedijama azilanata koji su godinama morali ostati u talijanskim prihvatilištima, bilo zbog bolesti, starosti ili prevelike brojnosti obitelji. U raspravi je iznijela da su talijanske vlasti azilantima u upitnicima postavljale i pitanja o narodnosti, pa je iz sačuvanih dokumenata vidljivo da su Hrvati redovito bili relativna većina među azilantima iz Jugoslavije. Borut Klabjan (UP) u predavanju o Schengenu prije Schengena predstavio je primjer međugranične suradnje započete 1981. između općine S. Dorligo della Valle-Dolina u Italiji i općine Sežana u Sloveniji o slobodnom kretanju dolinom rijeke Glinščice.

Sjednicom pod nazivom “Kako dalje nakon raspada Jugoslavije?” predsjedao je Jože Pirjevec. Mateja Sedmak (UP) održala je sa sociološkoga stanovišta predavanje o revitalizaciji transkulturnih i hibridnih identiteta kao sredstava međukulturnoga suživota. Smatra da je Europa duboko obilježena diskursom nacionalnih identiteta. U raspravi je iznijela da je skeptična u pogledu izgleda za uspjeh pokušaja revitalizacije transkulturnih i hibridnih identiteta. Vida Rožac Darovec (UP) analizirala je zlorabu prošlosti pri historijskom diskursu o slovensko-hrvatskoj granici. Posebnu je pozornost posvetila problemu Savudrijske vale – Piranskoga zaljeva. Naznačila je da su se dvije države odlučile za različitu argumentaciju u obrani svojih interesa. Slovenija se oslonila na argumente povijesnoga prava odnosno povijesnoga jedinstva zaljeva, a Hrvatska na argumente međunarodnoga prava. Autori koji se dotiču pitanja povijesti slovensko-hrvatske granice mogu se podijeliti u dvije skupine – pretežito amatersku, koja se upušta u pravdanje “pravedne granice”, i pretežito profesionalnu, koja se opire uvlačenju u dnevnu politiku. Mila Orlić (Sveučilište u Rijeci) pozabavila se pitanjem refleksije povijesti i njezine javne uporabe na sjevernom Jadranu s posebnim naglaskom na razvoj u Italiji.

Trećega dana, 28. lipnja, sudionici su iz Kopra krenuli na izlet u slovenske Alpe, u Kobarid. Prva postaja bio je izvor rijeke Timava u blizini Duina (Devin), zatim kosturnica talijanskih vojnika iz Prvoga svjetskog rata u Redipuglii (slovenski: Sredipolje). Nakon toga su posjetili zbirku oružja i oruđa iz Prvoga svjetskog rata u Vrtojbi kod Nove Gorice, koju je skupio gospodin Pelikan. Konačni cilj bio je Kobarid, kamo su se sudionici preko Tolmina uputili slikovitom dolinom rijeke Soče. Najprije su posjetili crkvu s kosturnicom talijanskih vojnika nad Kobaridom – za Talijane je Kobarid poznatiji kao Caporetto, mjesto njihova najtežega poraza u Prvom svjetskom ratu. Zatim su se spustili u mjesto Kobarid s izvrsnim muzejom Prvoga svjetskog rata, s veoma zanimljivim zirkama i izvanrednom rekonstrukcijom bojišta na Soči u obliku makete. Na povratku je skupina neočekivano završila u Vrtojbi na degustaciji izvrsnih vina, pršuta i sira, što je omogućilo dodatne sate živih rasprava i razmjena mišljenja i informacija.

Organizatori planiraju objaviti zbornik radova sa skupa. Budući da su predavanja na skupu bila usredotočena na pitanje granica na sjevernom Jadranu, pitao sam organizatore kako to da su ga odlučili nasloviti “Misliti balkanske granice...”. Odgovor je bio da time završavaju tako naslovljen projekt, premda se slažu da bi primjereniji naslov bio sjeverni Jadran umjesto Balkana.

Izlaganja su bila na engleskom, slovenskom i talijanskom jeziku, a u razgovoru su se mogli čuti i hrvatski i njemački jezik.

PETAR BAGARIĆ

Drugi Međunarodni simpozij o istraživanju balkanske povijesti. Osmansko naslijeđe na Balkanu i Defter-i Hakani, Podgorica, 30. travnja – 4. svibnja 2014.

Na prvom Međunarodnom simpoziju o istraživanju balkanske povijesti, održanom od 26. do 28. travnja 2013. u turskom gradu Balikesiru, na kojem su sudjelovali znanstvenici iz 20 zemalja, zaključeno je da su osmanski porezni popisi koji danas čine najvredniji dio turskoga Glavnog ravnateljstva za zemljišne knjige i katastar veoma važni za istraživanje balkanske povijesti. Logičan je korak bila organizacija drugoga simpozija, ovaj put na samom Balkanu, na kojem bi se više pozornosti posvetilo spomenutim poreznim popisima i osmanskomu naslijeđu na Balkanu, bez čijeg je istraživanja nemoguće pisati povijesti balkanskih naroda.